

JAFNRÉTTI KYNJJA

Við búum í heimi þar sem mannréttindi eru ekki sjálfsgöð réttindi eins og þau ættu að vera. Sums staðar njóta konur ekki sömu réttinda og karlar og annars staðar er hinsegin fólk sett í fangelsi og jafnvel tekið af lífi fyrir að vera trans eða fyrir að hafa elskað manneskju af sama kyni. Sums staðar eru réttindi barna fótum troðin og annars staðar njóta þau sem búa við fötlun ekki sjálfsgöðra réttinda. Sums staðar eru réttindi háð því hvort við séum rík eða fátæk og annars staðar því hvaða þjóðerni eða trúarhóp við tilheyrum.

Mannréttindi og jafnrétti eru ekki sjálfsgöð, heldur þurfum við að berjast fyrir þeim og standa vörð um þau svo að þau glatist ekki. Í þessum kafla lærum við að þrátt fyrir að við höfum náð langt í að tryggja kynjajafnrétti og réttindi kvenna á Íslandi, þá eigum við langt eftir til að tryggja sömu réttindi á heimsvísu.

Í löndum þar sem lagaleg réttindi hafa verið tryggð, er ekki víst að framkvæmd þessara laga tryggi öllum þau réttindi. Samfélög geta haft fullkomna löggjöf til að tryggja réttindi allra borgara en mismunað samt fólki vegna fordóma og vanvirðingar á lagalegum réttindum. Ávallt verður að hafa í huga að mannréttindi eru ekki sjálfsgöð. Ef við pössum ekki upp

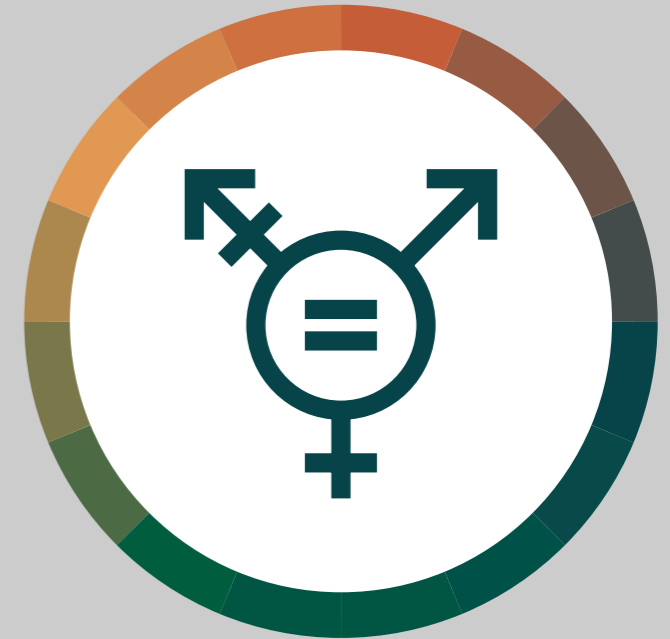

á að tryggja mannréttindi, þá gæti fólk verið kosið til valda sem afnemur réttindi okkar.

Í heiminum hefur gengið illa að tryggja kvenréttindi og jafna stöðu kvenna og kvára í samfélaginu. Konum er mismunað í öllum ríkjum heims, hvort sem litið er til heilsu, efnahags, stjórn mála, menntunar eða vinnumarkaðar.

Síðustu áratugina hafa femínistar, baráttufólk fyrir kynja-jafnrétti, unnið ötullega að kvenréttindum og jafnri stöðu kynja um allan heim. Barátta þeirra hefur náð miklum árangri en hvergi hefur okkur enn tekist að skapa samfélag sem byggir á fullkomnu jafnrétti kynjanna. Misskipting gæða á milli kynjanna er enn mikil, karlar hafa mun fleiri tækifæri en önnur kyn og þeir hafa mun meiri völd.

Árið 2015 settu Sameinuðu þjóðirnar sér heimsmarkmið um sjálfbæra þróun sem eiga að leiða til betra lífs, lífsskilyrða og umhverfis árið 2030. Markmiðin eru sautján talsins og eitt þeirra er að tryggja jafnrétti kynjanna. Konur eru helmingur mannkynsins og án þeirra og án þess að tryggja kynjajafnrétti, getum við ekki tryggt sjálfbæra framtíð.

KYNJAKERFIÐ

Í öllum samfélögum heims má finna hugmyndir um á hvaða hátt kynin eru ólík, og hafa samfélög smíðað sér reglur um hvernig hvernig ólík kyn eiga að líta út, hegða sér eða klæða sig. Þessar óskrifuðu reglur köllum við **kynjakerfið**. Í þessum kafla lærir þú um kynjakerfi, hvernig það virkar, hvaða fólk passar ekki inn í ramma kynjakerfisins, hvernig kynjakerfið elur á fordómum og kvenfyrirlitningu og hvernig kynjakerfið gefur sumu fólki forréttindi í samfélaginu.

Kynjakerfið byggir á einfaldri tvíhyggju, að einungis séu til tvö kyn, **konur** og **karlar**. Kynjakerfið segir að þessi tvö kyn eru svo ólík að þau séu í raun andstæður hvort annars og einnig að þau laðist undantekningarlaust hvort að öðru en ekki að fólki af sama kyni. Í kynjakerfinu er útilokaður fjölbreytileiki mannkynsins og **samkynhneigt** fólk, **tvíkynhneigt** fólk, **pankynhneigt** fólk, **eikynhneigt** fólk, **trans** fólk, **intersex** fólk og **kynsegin** fólk passar ekki í kerfið.

Hugmyndir eins og þessar byggja á **staðalmyndum** um kynin þar sem allir „alvöru karlar“ og allar „alvöru konur“ búa yfir ákveðnum eiginleikum. Þar er ekki gerður greinarmunur á annars vegar

kyni, sem er það líffræðilega kyn sem einstaklingi var úthlutað við fæðingu, og svo **kyngervi**, en það er hvernig samfélagið býst við að einstaklingur hagi sér út frá þessu líffræðilega úthlutaða kyni.

Staðalmyndir kynjakerfisins fela í sér að fólk eigi að uppfylla ákveðin **kynhlutverk** þar sem útlit, hegðun og hugsun karla og kvenna eiga að vera gjörólík, svo sem að karlar eigi að vera stórir, sterkir og beita kaldri rökhugsun á meðan konur eigi að vera smágerðar, mjúkar tilfinningaverur.

Kynjakerfið er oft kallað **feðraveldi** en í slíku kynjakerfi gegna karlar flestum valdastöðum og það sem er tengt körlum og karlmennsku er hærra skrifað en það sem er tengt konum og kvenleika. Nafnið á feðraveldi hefur ekkert með þabba að gera heldur vísar nafnið til þess að á árum áður voru feður höfuð fjölskyldunnar og stjórnðu þeim sem tilheyrðu henni. Fjölskyldan var þannig í raun eign föðurins. Samfélagið, stofnanir þess, reglur og venjur voru skipulögð af valdamiklum körlum og tóku því fyrst og fremst mið af þörfum þeirra og hugmyndum.

Frá þessu fyrirkomulagi sprettur **kvenfyrirlitning** þar sem konur geta aldrei verið jafn mikilvægar og karlar og þar sem karlar og það sem þeir gera þykir mun merkilegra en það sem önnur kyn gera.

KYNJABOXIN

Þrátt fyrir að vera flest flokkuð í stráka- eða stelpubox við fæðingu, þá búum við öll yfir einkennum sem passa ekki svo vel við staðalmyndir um konur og karla. Hvaða eiginleika, hæfileika, áhugamál eða viðhorf hefur þú sem passa ekki í kynjaboxin?

Kvenfyrirlitningin þróast stundum út í kvenhatur þar sem allt sem er kvenlegt er talið óæðra og ef konur reyna að taka meira pláss í samfélaginu þá er þeim mætt af hörku. Í þessum aðstæðum er beitt **þöggun** en það er þegar raddir og skoðanir valdaminni eða jaðarsettra hópa eru hunsaðar eða gert lítið úr þeim.

Þrátt fyrir að samfélagið hafi breyst mikið frá því að karlar réðu langflestu, hafa karlar enn þá **forréttindi** á mörgum sviðum miðað við önnur kyn en þó ekki á öllum sviðum. Forréttindi karla geta birst til dæmis í því að þeir eru síður dæmdir fyrir útlit sitt, það er líklegra að öryggisbúnaður sé búinn til með líkamsbyggingu þeirra í huga og þeir eru líklegri til finna fyrirmyndir af eigin kyni á skjánum.

Það er heldur ekki þannig að allir karlar séu alltaf í betri stöðu en konur og kvár. Kyn eitt og sér er ekki það eina sem skilgreinir stöðu fólks í samfélaginu. Þannig geta aðrir þættir eins og stétt, kynhneigð, menningarlegur bakgrunnur, litarhaft, fötlun, líkamsstærð, aldur og annað haft áhrif á hvort fólk mæti fordómum og mismunun en almennt séð hefur kyn karla minni áhrif á það hvort þeir mæti mótlæti miðað við einstaklinga sem tilheyra öðrum kynjum. Yfirleitt er það þannig að ef einstaklingar tilheyra hópnum sem býr við ákveðin forréttindi þá taka þeir ekki eftir þeim fyrr en þeir missa þau. Það er kallað **forréttindablinda**.

SAGA FEMÍNISMANS

Síðustu áratuginu höfum við náð langt í að tryggja kynjajafnrétti, þó enn eigum við langt í land. Við eigum þennan árangur að þakka alda-langri baráttu kvennahreyfingarinnar, baráttu femínista út um allan heim fyrir kvenréttindum og kynjajafnrétti. Í þessum kafla lærir þú um femínisma og um sögu femínísku hreyfingarinnar, allt frá baráttukonunum fyrir kosningarétti kvenna á 19. öld til baráttufólks 21. aldar sem berst fyrir réttindum fólks af öllum kynjum.

Femínismi er pólitísk hugmyndafræði. Femínistar trúa því að fólk af öllum kynjum sé jafnt og eigi að hafa jöfn réttindi, jöfn tækifæri og jafnan aðgang að allri þjónustu samfélagsins. Femínisminn á rætur sínar að rekja til pólitískrar baráttu sem hófst á 19. öld þegar konur í Bandaríkjunum og Evrópu fóru að berjast fyrir borgaralegum réttindum kvenna, svo sem kosningarétti, eignarrétti og rétti til náms og starfa. Með tímanum hafa baráttumál femínismans breyst eftir því sem samfélagið hefur breyst.

Oft er talað um fjórar bylgjur í kvenréttindabaráttunni. Fyrsta bylgjan miðar við 19. öld og fyrstu áratugi þeirrar tuttugustu, önnur bylgjan hófst um 1960 og stóð fram eftir 9. áratugnum og þriðja bylgjan

hófst á 10. áratug síðustu aldar. Mörg segja að við upplifum einmitt núna nýja bylgju femínisma, sem er þá sú fjórða. Hver bylgja hefur ákveðin sérkenni og í næsta kafla vörpum við ljósi á þessa þróun.

Fyrsta bylgjan: Baráttan fyrir borgaralegum réttindum

Lengi höfðu konur á Vesturlöndum minni lagaleg réttindi en karlar og færri möguleika á að njóta gæða samfélagsins. Á Íslandi höfðu konur ekki sama rétt og karlar til að erfa eignir foreldra sinna fyrr en árið 1850; jafnan kosningarétt og möguleika til að bjóða sig fram til embætta í sveitarstjórnnum öðluðust konur ekki fyrr en árið 1908. Réttur kvenna til náms og starfa var ekki tryggður fyrr en árið 1911 og konur fengu ekki almennan kosningarétt fyrr en árið 1915. Barátta kvenna á Vesturlöndum til að tryggja formleg borgaraleg réttindi sín hefur oft verið kölluð **fyrsta bylgja femínismans** og konurnar sem börðust fyrir þessum réttindum kallaðar **súffragettur**.

Mörg vilja rekja upphaf skipulagðrar kvenréttindabaráttu til Seneca Falls ráðstefnunnar sem haldin var í júlí 1848 í New York. Mörg þau sem börðust fyrir kvenréttindum börðust einnig fyrir afnámi þrælahalds. **Sojourner Truth** sem fæddist í þrældómi hvatti súffragettur 19.

aldar til að berjast ekki einungis fyrir réttindum hvítra kvenna heldur fyrir réttindum allra kvenna.

Bríet Bjarnhéðinsdóttir var sú kona sem við eigum mest að þakka að konur á Íslandi fengu jöfn réttindi á við karla. Árið 1887 hélt Bríet, þá 21 árs gömul, fyrirlestur í Reykjavík um kvenréttindi, í fyrsta skipti sem kona á Íslandi hélt opinberan fyrirlestur. Árið 1907 stofnaði hún Kvenréttindafélag Íslands og einnig kvennaframboð sem bauð fram í bæjarstjórnarkosningum í Reykjavík 1908. Flokkur Bríetar vann mikinn kosningasigur, fjórar konur voru kosnar í bæjarstjórn Reykjavíkur og voru þær stærsti flokkurinn. Konur fengu kosningarétt og kjörgengi til Alþingis árið 1915 og árið 1922 var **Ingibjörg H. Bjarnason** kjörin á þing, fyrst kvenna til að sitja á Alþingi.

Önnur bylgjan: Kvennasamstaðan

Kvenréttindabaráttan fór í lögð eftir að konur fengu kosningarétt. Ekki vegna þess að konur hefðu náð jafnrétti, heldur vegna þess að kreppan mikla og seinni heimsstyrjöldin (1939-1945) setti samfélagið á hliðina.

Önnur bylgja femínismans er oft talin hefjast um miðbik tuttugustu aldarinnar, þegar Vesturlönd voru í mikilli uppbyggingu og fólk tókst á um ýmsar ólíkar hugmyndir um hvernig bæri að skipuleggja samfélög okkar og stjórnsmál.

Ýmsir hópar femínista komu fram á sjónarsviðið, hver með sína hugmynd um hvernig best væri að ná jafnrétti. Sumir femínistar vildu

rífa samfélagið, feðraveldið, upp með rótum, aðrir töldu verkalýðsbaráttuna lykilinn að jafnrétti og enn aðrir femínistar einbeittu sér að lagalegu jafnrétti.

Hér á Íslandi mörkum við upphaf annarrar bylgjunnar við 1. maí 1970 þegar konur fjölmenntu í kröfugöngu verkalýðshreyfingarinnar í Reykjavík. Þær gengu niður Laugarveginn og báru stóra Venusarstyttu sem á stóð Manneskja, ekki markaðsvara. Þá um sumarið var **Rauðsokkahreyfingin** formlega stofnuð. Þann 24. október 1975 lögðu konur á Íslandi niður störf í einn dag, í svokölluðu **kvennafríi**, til að sýna fram á mikilvægi vinnuframlags kvenna í samfélaginu.

Þrátt fyrir að mikil gróska hafi verið í starfi femínísku hreyfingarinnar á Íslandi á 8. og 9. áratugnum, þá voru konur útilokaðar úr stjórn-málunum. Konur stofnuðu sérstakan stjórnmalaflokk, **Kvennalistann**, árið 1983 og buðu fram til Alþingis. Kvennalistinn starfaði á Alþingi allt fram til ársins 1999 og hafði mikil áhrif á allt stjórnmalastarf.

Þriðja bylgjan: Fjölbreytileikinn

Þriðja bylgja femínismans hófst á 10. áratug síðustu aldar. Í henni var lögð áhersla á fjölbreytni og frelsi einstaklingsins. Femínistar gagnrýndu

fyrri bylgjur femínismans og sögðu þær einsleitar, að hvítar millistéttar-konur hefðu verið áberandi í baráttunni og að konur sem tilheyrðu minnihlutahópum, líkt og svartar konur eða samkynhneigðar eða fatlaðar konur, væru útilokaðar úr samtalinu.

Femínistar bentu á að það væri ekki aðeins kyn sem hefði áhrif á stöðu kvenna í samfélaginu, heldur einnig aðrir þættir líkt og uppruni, kynhneigð, stétt, líkamsgerð, fötlun og svo framvegis.

Í þriðju bylgjunni fóru femínistar að afbyggja kynjakerfið sjálft, þá hugmynd að aðeins séu til tvö kyn – karl og kona. Fólk fór að átta sig á að kyn væri flóknara en hægt væri að einfalda í þessa tvo flokka.

Kynvitund vísar til þeirrar upplifunar sem manneskja hefur af eigin kyni. Kynvitund getur bæði samsvarað eða verið andstæð því kyni sem manneskju var úthlutað við fæðingu. Flest fólk efast aldrei um kyn sitt, það fæðist í líkama með kyneinkenni sem samsvara upplifðu kyni og þá tölum við um að það fólk sé **sískynja**. **Trans** fólk fæðist hins vegar með kyneinkenni sem eru andstæð þeirra upplifun. Sumt fólk upplifir sig hvorki sem karl eða konur og er þá **kynsegin** og kallað **kvár** (samanber **kona** og **karl**).

Á Íslandi voru samþykkt lög um kynrænt sjálfræði árið 2019 sem kveða á um rétt einstaklinga til þess að skilgreina kyn sitt. Í þeim lögum er lagaleg skilgreining hugtaksins kyns opnuð þannig að nú er hægt að skrá sig sem konu, karl eða kynsegin/annað. Lagalega eru kynin ekki lengur bara tvö heldur geta þau verið fjölmörg.

Fjórða bylgjan: Samfélagsmiðlabyltingin?

Mörg vilja nú meina að við séum stödd í hringiðu fjórðu bylgju femínismans, enn er fólk ekki sammála um nákvæmlega hvað einkennir þessa byltingu.

Fjórða bylgja femínismans hefur oft verið tengd við samfélagsmiðla. Einstaklingar og hópar nýta sér samfélagsmiðla og internetið til þess að vekja athygli á málefnum og stofna umræðuhópa þeirra sem vilja sjá breytingar í átt að jafnrétti. Eitt af einkennum fjórðu bylgjunnar eru allskyns myllumerkjaherferðir, eins og #metoo, #églíka og #höfumhátt.

En einnig hefur fjórða bylgjan einkennst af dýpri skilningi okkar á fjölbreytileikanum. Það er ekki nóg að leggja áherslu á fjölbreytileika ef við breytum ekki samfélaginu öllu svo það taki tillit til þarfa ólíkra hópa og gefi öllu fólki á Íslandi sömu tækifæri á öllum sviðum samfélagsins.

Í dag er talað um að nú séum við í fjórðu bylgju femínismans. Hvaða baráttumál hefur þú tekið eftir sem má flokka undir fjórðu bylgju femínismans?

HELSTU ÁSKORANIRNAR Á ÍSLANDI

Hér á Íslandi og á Norðurlöndunum erum við komin langt í að tryggja jafnrétti kynjanna og kvenfrelsi en þó er enn langt í land að við náum fullkomnu jafnrétti.

Áskoranirnar sem bíða okkar eru stórar. Við þurfum að uppræta kynbundið kjaramisrétti, að konur fái borguð lægri laun fyrir störf sín en karlar. Við þurfum að uppræta kynbundið ofbeldi og ofbeldi gegn konum. Við þurfum að tryggja að fjölbreytileikinn njóti sín í samfélaginu, að fólk með ólíka líkama, ólíkan húðlit, ólíkan uppruna, ólíka kynhneigð, ólíka kynvitund, ólíka kyntjáningu, ólíkar skoðanir, að við fáum öll að taka fullan og óskertan þátt í samfélagsumræðunni og að okkur sé ekki mismunað á neinn hátt. Í þessum kafla verður staða jafnréttisbaráttunnar í dag skoðuð.

Kjaramisrétti

Árið 2021 höfðu konur á Íslandi að meðaltali 23,5% lægri atvinnutekjur í hverjum mánuði en karlar. Í þessum kafla lærir þú um helstu ástæður að baki kynbundnum launamun og hvaða verkfæri stjórnvöld og fyrirtæki hafa til að bregðast við þessu óréttlæti.

Ástæður fyrir því að konur hafa almennt lægri tekjur en karlar eru margvíslegar. Stundum er um **beina mismunun** að ræða, þegar fyrirtæki borga konum lægri laun fyrir sömu eða sambærileg störf karla. Önnur ástæða er sú að **konur vinna meiri ólaunaða vinnu**, svo sem við heimilisstörf eða að sinna fjölskyldu og börnum en karlar og verja því að meðaltali styttri tíma við launaða vinnu í hverjum mánuði. Að lokum getum við sagt að ástæðan á bak við þetta kjaramisrétti sé **sexismi**, sú staðreynd að starfsgreinar þar sem konur eru í meirihluta eru almennt lægra launaðar heldur en starfsgreinar þar sem karlar eru í meirihluta.

Hvað getum við gert til að uppræta launamun á milli kynjanna? Stjórnvöld á Íslandi hafa gripið til ýmissa aðgerða til að jafna launin og eru allar þessar aðgerðir mikilvægur þáttur í að vinna gegn kjaramisrétti.

Til þess að uppræta beina mismunun á vinnustað höfum við sett í lög að íslenskir atvinnurekendur þurfa að gangast undir **jafnlaunavottun** á þriggja ára fresti. Þetta þýðir að íslensk fyrirtæki og stofnanir þurfa reglulega að sanna það að ekki sé verið að mismuna gegn neinum starfsmanni, hvort sem vegna kyns eða annarra þátta. Einnig höfum

við sett í lög **kynjakvóta**, að konur verði að vera minnst 40% af stjórnunum fyrirtækja sem eru með fleiri en 50 starfsmenn.

Annar stór þáttur í kjaramisrétti er að konur vinna almennt meiri ólaunaða vinnu við heimilisstörf og umönnun en karlar vinna fleiri launaðar vinnustundir. Til þess að uppræta þennan mun þurfum við að tryggja að karlar taki meiri ábyrgð inni á heimilinu en þeir gera í dag. Verkfæri sem stjórnvöld hafa til að jafna þennan mun eru til dæmis **jafnt fæðingarorlof** og ódýr **dagvistun** fyrir öll börn. Þetta eru verkfæri sem hvetja karla til að taka þátt í umönnun fjölskyldunnar og gerir konum kleift að snúa aftur inn á vinnumarkaðinn.

Að lokum er það þriðji og stærsti þátturinn sem veldur launamun kynjanna: **skakkt verðmætamat samfélagsins**. Konur á Íslandi vinna meira en karlar í störfum við þjónustu, umönnun og fræðslu, sem eru lægra launuð en störf í starfsgreinum þar sem karlar eru í meirihluta, eins og í framleiðslu eða byggingarstarfsemi. Enn sem komið er eru fá verkfæri sem við höfum til að uppræta þennan mun. Þessi ástæða afhjúpar **kynjakerfið** sjálft, þá staðreynd að kvennastörf eru minna metin en karlastörf.

*Hvernig breytum við skökku verðmætamati?
Sumt fólk telur bestu leiðina að hvetja karla
til að fara í umönnunarstörf og konur í bygg-
ingarstörf. Aðrir telja betra að endurmeta
kvennastörf og hækka laun þeirra.
Hvað finnst þér?*

Eitt er víst og það er að við eigum ekki eftir að ná kynjajafnrétti fyrir en konur fá greidd sömu laun og karlar fyrir sambærilega vinnu. Fjárhagslegt sjálfstæði kvenna er undirstaða kvenfrelsis í samfélaginu.

Kynbundið ofbeldi

Eitt mikilvægasta málefni jafnréttisbaráttunnar hefur verið kynfrelsi en í því felst frelsi hvernar manneskju til að ákveða hvort og hvenær hún vill taka þátt í kynferðislegum athöfnum en einnig rétturinn til þess að fræðast um og hafa vald yfir eigin líkama. Í þessum kafla lærir þú meira um kynbundið ofbeldi, drusluskömm, nauðgunarmenningu, stafrænt kynferðisofbeldi og #MeToo.

Stór hluti af baráttu kvenna og kvára fyrir kynfrelsi hefur snúist um aðgang að getnaðarvörnum og að fólk megi njóta kynlífs á sínum eigin forsendum en ekki annarra. Það að ráða yfir sínum eigin líkama er að hafa rétt til að velja eða hafna þátttöku í kynlífi og að vera frjáls undan hvers kyns kynferðislegri misnotkun, svo sem nauðgunum, kynferðislegri áreitni og drusluskömm.

Drusluskömm er áfellisdómur sem fólk verður fyrir vegna þess að það fellur á einhvern máta ekki undir væntingar samfélagsins til kyn- eða kynlífshegðunar. Konur verða mun frekar fyrir

drusluskömm en karlar. Drusluskömm getur komið til vegna þess að einhverjum finnst kona klæða sig á óviðeigandi hátt, sýna mikið sjálfs-traust, hafa átt of marga bólfélaga eða hafa mikinn áhuga á kynlífi. Karlar sem sýna sömu hegðun verða ekki fyrir álíka drusluskömm. Drusluskömm er beitt til þess að niðurlægja fólk og er leið til þess að viðhalda ríkjandi hugmyndum um konur og kynlíf.

Kynfrelsi stangast því miður oft á við hugmyndir sem fólk hefur um hvað sé góð, rétt og æskileg hegðun þegar kemur að kynlífi. Þannig hefur kynfræðsla í skólum oft verið takmörkuð og beinst meira að kynsjúkdómafræðslu og hvernig eigi að nota getnaðarvarnir fremur en að öllu öðru sem nauðsynlegt er að vita til þess að stunda kynlíf á eigin forsendum. Þetta þýðir að hinsegin fólk fær ekki viðeigandi fræðslu sem hefur áhrif á kynheilbrigði þeirra.

Þegar kynfræðsluna skortir í skólanum leitar ungt fólk oft til internetsins. Þar finnur það klám sem gefur brenglaða hugmynd um hvað sé ásættanleg eða eftirsóknarverð hegðun þegar kemur að kynlífi. Grunnstefin sem má finna í klámi eru þau að karlar séu þeir sem stjórna í kynlífi og að konur eigi að gera það sem þeir vilja, að konur njóti þess hreinlega að láta níðast á sér. Í þessum birtingarmyndum eru konur hlutgerðar, settar fram eins og viljalaus verkfæri, á meðan karlar eru gerendur sem nota þær. Þessi birtingarmynd á samskiptum kynjanna í klámi er stór þáttur í því að skapa nauðgunarmenningu í samfélagi okkar.

Íslenskir strákar eiga Norðurlandamet í klámáhorfi. Hvaða áhrif heldur þú að klámáhorf hafi á samskipti kynjanna?

Einkenni nauðgunarmenningar er að í henni er gert lítið úr kynferðislegu ofbeldi, að það sé talið léttvægt eða jafnleg eðlilegt og að hægt sé að afsaka það. Birtingarmyndir nauðgunarmenningar geta verið margvíslegar, eins og til dæmis í nauðgunarbröndurum, með því að umbera eða afsaka kynferðislega áreitni og með því að kenna þolendum um nauðgun með því að segja að ef þeir hefðu bara klætt sig öðruvísi eða hagað sér á annan máta hefði þeim ekki verið nauðgað.

Þá er stór hluti af nauðgunarmenningu **gerendameðvirkni**. Gerendameðvirkni er það þegar fólk trúir ekki þolendum og reynir að útskýra eða afsaka hegðun gerenda. Þá hefur fólk meiri áhyggjur af því hvaða áhrif það hefur á gerendur að vera ásakaðir um ofbeldi en hvaða áhrif það hefur á fólk að vera nauðgað. Þessi viðhorf hafa haft þær afleiðingar að þolendur veigra sér við að stíga fram og leita réttar síns. Á Íslandi og í öllum ríkjum heims gengur illa að sækja til saka og sakfella fyrir kynferðisbrot.

Í íslenskum lögum er kynbundið ofbeldi skilgreint sem svo:

Ofbeldi á grundvelli kyns sem leiðir til eða gæti leitt til líkamlegs, kynferðislegs eða sálræns skaða eða þjáninga þess sem fyrir því verður, einnig hótun um slíkt, þvingun eða handahófskennda sviptingu frelsis, bæði í einkalífi og á opinberum vettvangi.

Þannig geta birtingarmyndir kynbundins ofbeldis verið andlegt, fjárhagslegt eða líkamlegt ofbeldi, heimilisofbeldi, kynferðisofbeldi, mansal, vændi eða jafnvel morð.

Ein af nýlegum birtingarmyndum kynferðisofbeldis er svokallað **stafrænt kynferðisofbeldi**. Þá er efni sem sýnir nekt eða kynferðislega tilburði dreift án samþykkis eða því hótað, láti þolendur ekki undan vilja gerandans. Stafrænt kynferðisofbeldi þykir sérstaklega erfitt viðureignar þar sem gerendur geta oft hulið sig í gegnum netið.

Ungt fólk og börn eru ekki síst í hættu þegar kemur að stafrænu kynferðisofbeldi þar sem gerendur eru stundum jafnaldrar þeirra og fremja brotin jafnvel í hugsunarleysi. Stundum eru gerendurnir líka fullorðnir

einstaklingar sem vinna sér inn traust þolenda til þess að geta brotið gegn þeim.

Á undanförunum árum hefur farið í gang vitundarvakning sem hefur breytt hugmyndum margra um bæði útbreiðslu og alvarleika kynferðislegs ofbeldis. Árið 2018 fór **#MeToo byltingin** mjög víða og varð til þess að margar konur, sem aldrei áður höfðu stigið fram, sögðu frá kynferðislegri áreitni og ofbeldi sem þær höfðu orðið fyrir. Frásagnirnar urðu til þess að margir þolendur áttuðu sig á því að reynsla þeirra var ekki einsdæmi. Fleiri sem höfðu aldrei leitt hugann að því hversu útbreitt kynferðisofbeldi er í raun og veru vöknuðu til vitundar í #MeToo byltingunni og kölluðu eftir breytingum í samfélaginu.

AÐ LOKUM

Jafnrétti kynjanna er grunnþáttur í heimsmarkmiðum Sameinuðu þjóðanna. Með því að stuðla að jafnrétti kynjanna erum við á sama tíma að vinna að öllum öðrum heimsmarkmiðunum.

Til þess að vinna markvisst að jafnrétti kynjanna þurfum við að vera gagnrýnin á samfélagið og hvetja til uppbyggilegrar umræðu um hvar við getum gert betur. Öll höfum við eitthvað til málanna að leggja og í sameiningu getum við breytt heiminum.

Heimsmarkmið Sameinuðu þjóðanna eru stór og virðast kannski óyfirstíganleg en við náum þeim með að taka eitt skref í einu. Hvað getur þú gert í dag til að auka kynjajafnrétti í kringum þig?

